

العنوان:	تأثيرات انقلاب مشروطيت در پيشرفت نثر ايراني
المصدر:	مجلة جامعة كركوك للدراسات الإنسانية
الناشر:	جامعة كركوك
المؤلف الرئيسي:	سعيد، رؤوف محمود
المجلد/العدد:	مج11, ع2
محكمة:	نعم
التاريخ الميلادي:	2016
الصفحات:	87 - 113
رقم MD:	923559
نوع المحتوى:	بحوث ومقالات
اللغة:	Kurdish
قواعد المعلومات:	HumanIndex
مواضيع:	الأدب الإيراني، الرواية، القصة القصيرة
رابط:	http://search.mandumah.com/Record/923559

تأثيرات انقلاب مشروطيت در پيشرفت نثر ايراني

استاد يار. د. رؤوف محمود سعيد

دانشگاه سليمانيه/ دانشکده پرورش چمچمال

تاريخ استلام البحث : ۲۰ / ۱۲ / ۲۰۱۵ تاريخ نشر البحث : ۵ / ۶ / ۲۰۱۶

چکیده

ايران از آغاز قرن نوزدهم باقدرتهاي اروپايي در هند ، با امور اروپايي در گيرگريد . حکام ايران پس از شکست از روسيا ، از عقب ماندگي امپراتوري خود درمقايسه باهمسايگانشان آگاه شدند . درمیان آنهايي که اين مسأله را بخوبي دريافته بودند ميرزا تقی خان امير کبير بود . او ، وقتي که ناصرالدين شاه در سال ۱۸۴۸م به سلطنت رسيد صدر اعظم شد . ميرزا تقی خان يکي از بزرگترين ايرانيان ايام اخير بود که براي اولين بار براي آوردن نيازهاي اصلاحي ايران بکار پرداخت . ادبيات نثرنوين فارسي ، يک قسمت براي انتشار اين نياز ويک قسمت هم براي ارضاي آن ، شروع گرديد .

نهضت انقلابي طبعاً در حيات ادبي کشور نيز منعکس شدويه زودي گروهی از شعرا و نويسندگان به اردوي آزاديخواهان پيوستند و با آغاز مشروطيت فرصت آن را يافتند که آزادانه وآشکارا از راه قلم به پیکار برخيزند . در روزنامه ها تمرکز يافت و بدین طريق ادبيات عهد انقلاب در چهار چوبه تنگ جرايد ، که تنها وسيله نشر عقايد بودند ، محصورماند . پس از اعلام مشروطيت و آزادي مطبوعات شماره روزنامه ها روبه فزوني نهاد وده ها روزنامه در تهران و رشت وتبريز وديگر شهر ستانهاي ايران انتشار يافت .

قائمقام و پيروان او در نثر فارسي بخوبي پديد آوردند ، هرچند گرايشي به سادگي داشت ، بازيرهمان پايه هاي سبک قديم نهاده شده بود . وهمه نويسندگان اين دوره ، در روشن کردن افکار پيشرفت دانش وفرهنگ جديد سهم کافي داشتند .

در اين ميان کسانی که به فرنگ رفته بودند با ارمغانهايي از اندیشه هاي جديد غربي به کشور بازگشتند وباپيشرفت فن چاپ ، کتب تاريخي ، علمي وادبي به فارسي وعربي منتشرشد .

مدرسه دار الفنون بامساعي امير كبير ايجاد شد و معلمين اروپايي به كمك شاگردان ايراني خود براي رفع احتياج دانش آموزان ، كتب علمي وفني ونظامي را به فارسي ترجمه كردند در خارج از محيط دار الفنون كتب تاريخي و داستانهاي زياد به وسيله مترجمين عهد ناصري ترجمه و چاپ شد و مترجمان خواه ناخواه از سادگي متون اصلي تبعيت كردند و با اين ترجمه ها وانتشارات مقالات در جرايد چاپ ايران وخارجه و كه ورود كتب ورسالات نويسندگان ايراني مقيم خارجه ، كوششهايي كه براي پيراستن زبان از الفاظ غليظ و تركيبات نا هموار ، از مدتها پيش آغاز شده بود ، به ثمر رسيد و نويسندگي منشيانه و پرقيد و تكلف قديم ، با آن سجعها ومراعات النظيرها واستشهاد به احاديث واقوال بزرگان عرب وعجم ، در برابر سبل تجدد ، عقب نشست وجاي خود را به نويسندگي ساده و روان و موجز ومفهوم داد .

پيشگفتار

(۱) عنوان پژوهش :

در ابتدا موضوع را كه انتخاب کرده ام ، (تاثيرات انقلاب مشروطيت در پيشرفت نثر فارسي) البته ادبيات ايران قبل از مشروطيت در واقع نوعي ادبيات رسمي بود . ادبيات بعد از مشروطيت تحت تاثير فعل وانفعالات مختلف سياسي واجتماعي واقتصادي وفرهنگي مخاطبين بيشتري پيدا كرد زبان ادبيات نيز متحول گرديد ، زبان محاوره اي خصوصا در نثر جاي ويژه اي پيدا كرد . نثر در اين دوره پيش از شعر نو آن توسعه يافته وآثار متعددي عرضه کرده است .

(۲) موجب اختيار اين پژوهش :

علت انتخاب اين پژوهش گامي جديد براي شناخت بيشتري بر تاثيرات انقلاب مشروطيت در پيشرفت نثر فارسي تا خوانندگان بدانند ، كه انقلاب مشروطيت دگرگوني به نثر فارسي ايجاد کرده ، و نويسندگان اين دوره نثري جديدي پديد آوردند .

(۳) افزارهاي كه در پژوهش بكارمي روند :

منابعي که در این پژوهش از ایشان استفاده کرده ام کتابهای که درباره مشروطه و نثر نویسندگان بزرگ این دوره ایرانی و غیر ایرانی نوشته شدند .

٤) روش اعداد پژوهش :

وصفي تحليل است . بنده جستجو جو کردم در منابع و مآخذ ایرانی و غیر ایرانی و بررسی درباره این دوره و نویسندگان آن ، و از برخی کتابهای درباره این دوره که در دست است تا يك پژوهش بنویسم .

٥) اهمیت این پژوهش : پس هدف بنده از این بحث نوشتني موضوع در باره انقلاب مشروطیت و تأثیرات غرب در

پیشرفت نثر فارسی و تحولاتی که بر آن طی سالهای انقلاب رخ داده و همچنین درباره برخی از نویسندگان بر جسته فارسی دوره مشروطه است تا خوانندگان ارجمند ایرانی بتوانند درباره این دوره و تحولات نثر فارسی آن اطلاعاتی پیدا بکنند

٦) ترتیب کردني پژوهش به این طور است :

بنده به طور مختصر این بحث را آماده کرده ام ، پس هدف من آن بود که تأثیرات انقلاب مشروطیت در پیشرفت نثر فارسی بنمایش بگذارم، تا خوانندگان بدانند که مشروطه چه تأثیرات کرده است بر نثر فارسی و پیشرفت آن .

و این بحث حاوی سه بخش است .

بخش اول : انقلاب مشروطیت و تأثیرات غرب در پیشرفت نثر فارسی

بخش دوم : تحولاتی در نثر فارسی در سالهای انقلاب و به بعد از آن

بخش سوم : برخی از نویسندگان برجسته ایران در دوره مشروطه .

بخش اول :

انقلاب مشروطیت و تأثیرات غرب در پیشرفت نثر فارسی .

در سده سیزدهم هجری اروپا با شتابی شگفت آور پیش می رفت . کارخانه ها و هنرکده ها و دانشگاهها پیوسته بیشتر و کاملتر می شد و به موازات آن آشنایی ملتها نیز بایکدیگر افزایش می یافت و این پیشرویهها چنان آوازه یی بر پا کرد که شاهان قاجار را نیز هوای فرنگ در سر افتاد و در پایان آن قرن ناصرالدین شاه برای نخستین بار رهسپار اروپا گردید و از آن پس چنین سفرهایی تکرار شد . این سفرها هدف روشنی نداشت اما اندک اندک به شاه و دیگر کارگزاران سرزمین ایران باز نمود که ((تفاوت ره از کجا ست تا به کجا)) (۱) در سده سیزدهم ، آمدو رفت گروههای نظامی و سیاسی از کشورهای اروپا به ایران مایه آشنایی مردم بایشرفت مغرب زمین شد . (۲) و هرچند این مأموران دلشان به حال ایرانیان نسوخته بود ناخواسته سبب شدند که ایرانیان از فرهنگ و صنایع و شیوه حکومت اروپا بیشتر آگاه شوند . آن روزها ناپلئون می خواست دست روسها را از سرزمین ایرانیان کوتاه کند و خود جای آنها را بگیرد . سروان بن تان و ژنرال گاردان دوتن از افسران او بودند که هرکدام باگروهی به ایران آمدند . بن تان درتیریز را بزن سپاهی عباس میرزا شد و کمکهایی به او کرد . گروه گاردان - که بن تان با آنها نیز همراه بود - از راههای کشور نقشه برداری کردند و مطالعات دیگری انجام دادند که نتیجه روشنی برای ما نداشت پیداست که در چنین هنگامی روسها نیز از پا نمی نشستند ، انگلیسها هم بافرانسه رقابت داشتند و با اینکه ثبت هیچ کدام از آنها سربلندی ایران نبود ، آمدو رفتشان چشم و گوش بسیاری از ایرانیان را باز کرد و آنها را به جستن دانش و بینش تازه یی واداشت (۳) . دو دوره سلطنت پنجاه ساله ناصرالدین شاه واز همان ابتدای کار او عوامل و موجباتی پدید آمد که مجموعاً وهریک به تنهایی در پیدایش اندیشه های آزادیخواهی مؤثر بود ند .

اگر از اقدامات اولیه عباسی میرزا نایب السلطنه و وزیر با فرهنگ او میرزا ابو القاسم قائممقام در اخذترویج فنون و صنایع جدید بگذریم ، باید اصلاحات میرزا تقی خان امیر کبیر و مخصوصاً تأسیس دار الفنون در سال ۱۳۶۸ هـ . ق به ابتکار واهتمام او و دعوت آموز گاران خارجی جهت تعلیم علوم جدید اروپایی به فرزندان ایران را نخستین قدم در راه بشماریم (۴) ،

بعد از آن ، در سفر سید جمال الدین افغانی به ایران در سالهای ۱۳۵۴ - ۱۳۵۷ هـ . ق و تبلیغات دامنه دار او برضد استبداد و لزوم اصلاحات و کوشش پیروان و یاران پرشور وی ،

هرکدام در بیداری افکار ایرانیان اثرات قطعی داشتند. همچنین باید یاد آور شد که روشنفکران و آزادیخواهان ایران، که از مدتها پیش فقر مادی و معنوی کشور را دریافته و نگران اوضاع بودند، در خارج از کشور دست به قلم بردند و به وسیله روزنامه و کتاب به روشن کردن ذهن مردم و تربیت فکر آنان پرداختند. از شاخص مؤثر در بیداری مردم ایران و پاشیدن تخم نهضت انقلابی (۵).

میرزا ملک خان ناظم الدوله اصفهانی:

(لژفراماسون) (یاچیزی شبیه به آن) در تهران تاسیس کرد و بعدها روزنامه قانون او، که در لندن چاپ می شد و رساله های متعدد و بسیار مفیدش انقلابی در طرز فکر ایرانیان پدید آورد. ترجمه مقالات و نمایشنامه های میرزا فتحعلی آخوندزاده و رسالات و اشعار میرزا آقاخان کرمانی و کتابهای حاج میرزا عبدالرحیم طالبوف، که اصول علمی و اجتماعی را به زبان ساده بیان می کرد، و رمان اجتماعی حاج زین العابدین مراغی مقیم استانبول (۶) و جراید فارسی که در مصر و هند و استانبول منتشر می شد و مراودات بازگانان آذر بایجان با عثمانی و قفقاز و به خصوص جنگ روس و ژاپون که در فوریه سال ۱۹۰۴ م و شکست دور از انتظار روس از ژاپون که در پنجم سپتامبر

سال بعد پورترسموث امریکا شد و تکانی که این امر به افکار ایرانیان داد و پس از آن منجر به عقد قرار داد صلح در جنبشهای پی در پی در روسیه تزاری که در سال ۱۹۰۵ م، کمی پیش از انقلاب مشروطیت در ایران، نخستین انقلاب روس را پدید آورد و انعکاس خبر آن به وسیله روزنامه ملانصرالدین، نماینده دموکراسی جوان قفقاز، که این حوادث را با آب و تاب به گوش ایرانیان می رسانید، و پیدایش جراید و مجلات مفید و مؤثر دیگر در قفقاز و انتشار آنها در میان مردم آذربایجان - همه آنها یک رشته عواملی بود که به تدریج و هرکدام در زمان خود، در تار و پود سازمان فاسد اجتماع ایران رخنه کرد و وظیفه حاکمه ایران از طرز اداره قدیمی (۷)، و همه مشروطه خواهان و هواداران آن از شاعران و روشنفکران و از طریق روزنامه نویسی شعور و وجدان مردم ایران را بیدار کردند و از خوبی و بدی آگاهی دادند. استعمارگران همیشه احساس میکردند که دموکراسی به نفع ایشان نیست،

بزودی دموکراسی را در جای خود خفه میکردند و مهمترین دلیل بر آن محمد علی شاه باکمک روس مشروطه خواهان و مجلس را به توپ و گلوله بمباران کرد. پس از سرنگونی محمد علی شاه بسیاری از احزاب سیاسی و انجمن های مختلف و مطبوعات آزادانه در ایران به

ظهور آمدند ، انگلیسها و شوروی ها نخواستند که اوضاع اقتصادی و اجتماعی ایران منظم و مستحکم بشود . اما ایران در مراحل اخیر برای کمک و پشتیبانی به آمریکایی آورد و در سال ۱۹۱۱ م چند امتیاز را به آمریکا داد (۸) .

در اوایل قرن سیزدهم هجری (سال ۱۷۸۹ م) ، یعنی چند سال پیش از درگذشت کریم خان زند و آغاز سلطنت محمد خان قاجاری انقلاب فرانسه در اروپا صورت گرفت ، علاوه بر آن پیش آمدهای بزرگ و پیشرفت فن جنگ و پیدایش اسلحه و ابزار نو نمایان شده (۹) . که دیرباز زود کشور را در معرض بیع سرمایه های خارجی یا اشغال قریب لوقوع روس و انگلیس می گذاشت ، متوحش کرد و مردم را برای قبول تحول اساسی در شکل اداره و انتخاب راه و روش نوین زندگی آماده ساخت و بدین سان میل به دگرگون کردن و صنع کهنه و فرسوده زندگی اجتماعی و مدنی ، که بذر آن همان نیمه های اول قرن سیزدهم هجری پاشیده شده بود ، به تدریج و تآنی نشو و نمو کرد و انقلاب مشروطیت را به وجود آورد (۱۰) . در ، آغاز انقلاب مشروطیت آلمانها بمنظور نقوذ سیاسی و اقتصادی به صحنه ایران حرکت نمودند و خواستند که بوسیله راه اهن ارتباط میان ایران و بغداد استوار بکنند و بتدریج بانک های آلمانی گشوده شد . معمولاً اینها تبلیغات

قریبانه به ایرانیها آرائه میکردند که ایشان علیه انگلیسها و شوروی ها و برای بنیا نگذاری دموکراتیک در ایران شرکت کرده اند ، ولی در حقیقت درست نمود . انقلاب مشروطیت پس از کشتن ناصرالدین شاه و آمدن مظفرالدین شاه به اوج خود میرسد (۱۱) . بازهم حکومتها ملی در کشورهای اروپا قرار گردید ، شك نیست که سیاست کشورهای اروپایی که زایدۀ منافع اقتصادی آنان بود ، در اوضاع اجتماعی ایران تاثیر بخشید و ورود هیئتهای سیاسی و لشکری و اقدامات مهم که برای اصلاح سپاه ایران رخ داد ، و برقراری ارتباط مستمر با اروپا تخم افکار نورا در سرزمین ایران پراکند (۱۲) نکته ی چشمگیر است که نهضت تجدد خواهی از آذربایجان که با روسیه و عثمانی هم مرز و به اروپا نزدیکتر است ، شروع شد ، و تبریز (آزادیستان) مرکز مهم فعالیتها ی نظامی و سیاسی ایران گردید ، کم کم دانشجویان و محصلان برای فرا گرفتن علوم مختلف به کشورهای اروپا

(انگلستان ، روسیه ...) اعزام شدند ، و کارخانه های توپریزی و باروتسازی و پارچه یافی احداث شد ، اروپا برای بدست آوردن منافع خود همیشه به سمت ایران روی میاورد ، و در آخر ایران و بعثت تماس با اروپا چیزی مهم از تمدن آنها بدست آورد (۱۳) ناصرالدین شاه

چندین بار به اروپا سفرکرد و باچشم خود پیشرفت و تمدن مشاهده گردید ، پیش از او عباسی میرزا

وقائیمقام بزرگ اطلاعات خوبی ازعلم اروپا داشتند ، این هردو با يك دلي و دلسوزي كوششي را آغاز کردند ، عباس میرزا در سال ۱۲۲۶ هـ . ق . دو دانشجوی ایرانی را برای تحصیل علوم به اروپا فرستاد و در سال ۱۲۳۰ هـ . ق . پنج تن دیگررا روانة مغرب زمین کرد (۱۴) برخی پزشکی و برخی رشته معدن و غیره بودند ، گام مؤثر دیگری که عباس میرزا برداشت ، پدید آوردن نخستین چاپخانه در ایران بود ، و نخستین کارخانه سلاح سازی را نیز ایجاد نمود ، و درشهر خود يك کارخانه ماهوت یافی برای جامة سپاهان پدید آورد ، علاوه بر آن دانشمندان و مترجمان برجسته را

نیز همواره به نگارش و ترجمه ترغیب میکرد . شاید تذکر است ، آمد و رفت گروههاي نظامي وسياسي از کشورهای اروپا به ایران مایة آشنای مردم با پیشرفت مغرب زمین شد ، روز بروز ایرانیان از فرهنگ و صنایع اینها بیشتر آگاه شوند (۱۵) . در این مدت رجال بزرگ و برجسته بروز کردند مانند میرزا عیسی قائممقام بزرگ و پسر او میرزا ابو القاسم و امیر کبیر و امیر زنگنه و غیره ... . میرزا ابو القاسم در ادب و سیاست صاحب نظر بود و خواست جامعه ایران را از دست استعمار و چیاول گران رها کند ، اینها اطلاعات خوبی از غرب بدست آوردند ، این اطلاعات را بوسیلة فکرو قلم میان مردم ریختند ، بازهم سیاستمداران ایران احساس کردند که ایران هم به قانون و فرمانروایی قانون نیاز دارد ، لذا به این امر خلی اهمیت داده اند و متخصصین را برای آن فراهم آوردند . در ایام ناصرالدین شاه مردی بنام محسن خان مشیر الدوله بر کرسی وزارت نشست که او نیز شاگرد دار الفنون و پارها مأمور سیاسی ایران در پترزبورگ و لندن و استانبول شده بود ، در سال ۱۳۰۹ هـ . ق . وزیر عدلیه شد و سعی نمود که دادگستری هرچه توانست منظمی پدید آورد (۱۶) . وزیر دیگر باسم میرزا علی سبتکی است ، او به پیشرفتهای مغرب زمین آشنایی زیاد داشت و هنگامی که سر پرست پست و گمرک بود ،

در اصلاح این ادارات به کوششهای سودمند دست زد . امین الدوله در سال ۱۳۱۴ هـ . ق . به فرمان مظفرالدین شاه رئیس دولت شد ، شخص مزبور چندتا کار مهم و خ را انجام گردید ، به روزنامه آزادی داد ، و چندین مدرسه ساخت (۱۷) . علاوه برآن انجمن معارف را برای سرپرستی مدرسه ها پدید آورد . ناصرالدین شاه در سال ۱۲۷۴ هـ . ش علی

قلی میرزا اعتضاد السلطنه را پسرفتحعلی شاه که مردی کتابخوان و دانشمند بود ، اورا رئیس دار الفنون انتخاب کرد ، او دسال ۱۲۷۵ هـ . ش نخستین تلگراف را از تهران به سلطانیه و تبریز کشید ، در سال ۱۲۸۳ هـ . ش وزیر علوم شد ، علاو ه برآن مدیریت روزنامه دولتی بعهدة خود بود ، کتاب فلك السعادة یکی از نوشته های او است که عقاید خرافی را مردود ساخته و به مردم از رمال و جنگیر هشدار داده است (۱۸) .

بخش دوم :

تحولاتی در نثر فارسی در سالهای انقلاب و به بعد .

جای شک نیست که انحطاط ادبیات که از زمان صفویان آغاز شده ، دیگر ادامه نیافت و در زمان ناصرالدین شاه تحولاتی بزرگ و پیشرفتهای مهم در زمینه ادب از نصیب فرهنگ ملی شد . نکته چشمگیر است ، تأسیس چاپخانه و پیدایش مدارس به سبک اروپا در نیمه دوم قرن نوزدهم به تحول عمیق در ادبیات ایران منجرگردید و دو عامل در این امر تأثیر گذاشت : گسترش دامنة نثر فارسی و پیدایش ترجمه های بسیار ، در جراید و مجلات ملا حظه گردید (۱۹) . نثر فارسی بر اثر ارتباط با ادبیات خارجی بویژه ادبیات فرانسه ، عامیانه تر و ساده تر شد ، قائممقام فراهانی به این کار شروع کرد و تکلفات در مکاتبات اداری کم مشاهده ، و انواع تازه و جدید که قبلاً ناشناخته بو ده ، پدید آمد ، در ابتدا رمان و سپس داستان کوتاه است . اینجا میتوان گفت : نثر مقامی بهتر و پیشتر از مقدم شعرمیان مردم به وجود آورده است (۲۰) واز عوامل آن این است .

اولا - چاپخانه از آغاز قرن هفدهم در ایران راه را جست پیش از همه و از ایرانیان ، کشیشان کرمی در سال ۱۰۱۲ هجری قمری (۱۲۰۷ میلادی) ماشین های چاپ را به اصفهان آوردند ، در سال ۱۲۴۱ میلادی ارمنیان نیز به نوبه خود ، چاپخانه ای در جلفای اصفهان تأسیس کردند ، مسلم است ، این کار ظاهراً منحصریه غیر مسلمانان بود (۲۱) شاهزاده روشنفکران عباس امیرزا در سال ۱۲۲۷ هـ . ق مقارن ۱۲ ، ۱۸۱۱م نخستین دستگاه چاپ فارسی را باحرف سری در شهر تبریز نصب کرد . در سال ۱۲۳۳ هـ . ق زین العابدین تبریزی اسباب چاپی به تبریز آورد ، و نخستین کتابی به حروف عربی چاپ شد ، مصنف کتاب ابو القاسم قائممقام بود ، آن کتاب شامل داستانهای جنگ که در سال ۱۳۲۷

ه. ق میان روسی و ایران صورت گرفت. استاد مجتبی مینوی معتقد است که دستگاه چاپی که میرزا صالح باخود از انگستان آورده، اولین مطبعه ای بوده برای چاپ کتابهای فارسی در سرزمین ایران دایر شد (۲۲). ناصرالدین شاه و محمد میرزا ولیعهد به این کار ملت را ترغیب و تشویف کردند. شك نیست که این اقدام به پیدایش و گسترش افق ادبیات مخصوصاً داستان کوتاه و رمان منجر شده است. این پدیده که مستقیماً به پدیده ترجمه آثار اروپائی مربوط میشود. البته آشکار است که در بعضی روزنامه ها، داستان های کوتاهی به چاپ رسیده است، نشریات ادبی نیز ترجمه چند رمان را میتوان یافت. به هرحال چاپ، مطبوعات و ترجمه رول مهمی را در گسترش افق ادبیات و افهام و بیداری مردم ایفا کرده اند (۲۳).

ثانیاً: مدارس، بویژه (دار الفنون)

میتوان گفت: در همه جای دنیا مدارس نقطه آغاز تحول و دگرگونی مثبت بوده اند، در ایران از آغاز تأسیس مدارس نو پدید آمد. اما از بهترین، بزرگترین و عالیترین مدرسه ای که در ایران بوجود آمد، مدرسه عالی دار الفنون بود، مسلم است دار الفنون یکی از علل انقلاب فکری و ادبی ایران میباشد. اولین کسی که به فکر تأسیس یک مدرسه عالی بر اساس سیستم اروپائی عباس میرزا بود (۲۴) افتتاح رسمی دار الفنون در سال (۱۸۵۱ م) بود، اما تعداد دانشجویان مدرسه مزبور در ابتدا در حدود سی دانشجو بود، بعداً بین ۱۰۰-۱۵۰ رسید، این مدرسه در آغاز یک مدرسه فنی بود، رفته رفته رشته های ادبی را نیز در برنامه های خود از ادبیات خارجی که ترجمه شد گنجایند در سال ۱۳۰۰ ه. ق نخستین مدرسه نظامی در آصفهان به دست شاگردان پیشیتن دار الفنون برپا شد. بازم در سال ۱۳۱۷ ه. ق مدرسه علوم سیاسی تهران گردیده است نکته چشمگیر اینست که اینها یک روز بزرگ و مؤثر در ترجمه کتابهای مختلف از زبانهای خارجی بازی کردند و در آخر این کار به پیشرفت ایران منجرگردید (۲۵).

ثالثاً - روشنفکران:

در سرتاسر قرن نوزدهم برخی از شخصیت های برجسته، فرهنگ استوار و استعداد ادبی خارق العاده خود را در خدمت افکاري کاملاً نو گذاشتن و بدینسان سر نوشت ایران را رقم زدند

. نتایج خودشان از اصلاح طلبی و آزادی به انقلاب مشروطیت منجر گردید ، واز آنها همچنین اند ۱- رضا مکی خان هدایت و ۲- آخونده زاده و میرزا ملکم خان (۲۶) .

رابعاً - ترجمه ها :

به زمان عباسی میرزا یکی از نخستین دانشجویانی که از انگلستان بازگشته بود به نام میرزا رضا مهندس آثار تاریخی ولتر ، یعنی بطرس کبیر وشارل دوازدهم را از انگلیسی به فارسی گرداند ، وکار اویاتحسین وتمجید رو با رو شد .

بعداً کار ترجمه به آثار فرانسوی و مخصوصاً تاریخ ناپلئون اول منجر گردید ، امیر کبیر در کنار دار الفنون ، دار الترجمة را تأسیس کرد علاوه بر رول دار الفنون در زمینه ترجمه مدارس دیگری نیز دست به کار ترجمه های فنی و علمی زدند ، بویژه مدرسه نظامی یا مدرسه سیاسی که مترجمان بسیار کردانی از قبیل مشیر الدوله یا ذکاء الملک را به استخدام خود در آورده بودند (۲۷) . در این مدن کتابهای مختلف را از زبانهای متعدد به زبان فارسی ترجمه شد .

خامساً - مطبوعات :

اشکار است که کار ترجمه و ترجمان و تأثیرشان در ادبیات معاصر فارسی ، بویژه در قلمر و رمان تاریخی مشهور گردید و به سرعت در روزنامه ها ونشریات ادبی نشری یافت ، پس از پیشرفت صنعت چاپ تعداد مطبوعات بیشتر شد (۲۸) . طنز مقالات دهخدا که به نام - چرند و پرند - منتشر میشد خیلی نیشدار است و واقع اجتماع را معالجه کرد و بازهم برای نشر افکار تازه خیلی مؤثر بود . نگفته نماند که رول یرخی از نویسندگان و روشنفکران و صاحب قلمان که دور از میهن بودند ، هرگز فراموش نمیشد زیراکه آن رول خیلی فعال در نشر آزادی و افکار انقلاب میان مردم بود ، وازمیان آنها عبدالرحیم طالبوف و میرزا آقاخان کرمانی بودند . ازهمه که پیش ذکر شده ، موضوع دیگر که خیلی مؤثر و فعال در نشر افکار و آزادی و حقوق انسان آنست ادبیات مشروطه که بعد ذکر خوا هشد . بهترین نمونه ای از شخصیت های برجسته آن مانند طالبوف و میرزا آقاخان کرمانی و زین العابدین مراغه ای بودند ،

نشریات ادبی نقطه تحول درتکوین و گسترش نثر جدید و بیداری ایران به شمار میرود (۲۹) . روزنامه نگاری در دوره مشروطیت ،نثرفارسی را از آسمان علین هنروتکنیک به حیطه زندگی روزمره - باهمه کاستیهایش - فروکشید . نثر روزنامه های دوره قاجار از نظر دستور زبان

قابل انتقاد است (۳۰) ولی این نثر بسیار ساده و در بیان مفاهیم خود راه خطا نرفته است ، تأریخ تحول این نوع نثر - که آن را باید پدر زبان قصه نویسی بحساب آورد - به اواسط سلطنت ناصرالدین شاه برمی گردد . در این زمینه اگر نثر ساده (باتلفیقی از تکنیک) قائم مقام را کنار بگذاریم ، بابدبگویم که این نوع نثر آثار نویسندگانی چون عبدالرحیم طالبوف تبریزی ، و حاجی بابای اصفهانی جیمز موریه توسط میرزا حبیب اصفهانی شروع شد پیراه نخواهد بود اگر بگویم که چرند و پرند علی اکبر دهخدا (مجموعه ای از نوشته های سیاسی و اجتماعی او که در روزنامه صور اسرافیل ۱۹۰۷م چاپ می شد) آغاز تجربه در زمینه زبان قصه نویسی است . گو اینکه هدف دهخدا نوشتن قصه نبود ولی او در نوشته های خود توجه خاصی به مسأله لحن کرد یعنی قبل از او ، هر فرد ایرانی به هر طبقه ای که تعلق داشت ، در قصه و نوشته های روایی باهمان زبانی که نویسنده بکارش می برد صحبت می کرد - محمد علی جمالزاده که در قصه های کوتاه خود تاحدی به مسأله لحن توجه کرده بدون شك تحت تاثیر دهخدا بوده است (۳۱) در دوره فترت بین نهضت مشروطیت و ظهور نثر جدید (یکی بود یکی نبود) جمالزاده د سال ۱۹۲۲م پدید آمد .

نوشتن مقالات سیاسی ، اجتماعی و انتقادی در روزنامه های این عهد بشدت رواج دارد و دارای نوع ویژه ای از نثر است که باید آن را باعنوان ((نثر مقاله ای)) نامید ؛ احتمالاً مهمترین نمونه این نوع نثر ، نثر محمد علی فروغی است که دریک آن هم ساده وهم پیچیده است ؛ در نثر او واژگان باوسواس عجیبی انتخاب شده است (۳۲) . در آواخر قرن نوزدهم سفرنامه ها افزایش یافت ، خود ناصرالدین شاه دو سفرنامه منتشرکرد . نویسنده ای که روزنامه سفرکرپلا را برای چاپ آماده کرده بود از يك سبك ساده استفاده کند تامبادا این تصور پیش بیاید که شاه ایراداتی از نظر تعلیم و تربیت دارد . خود نویسنده توضیح داده بود که سبك این اثر فارغ از لفاظیهای پیش از حد تجربه ای در ایجاز نویسی است تا برای عموم قابل فهم باشد . طبق نوشته دکتر خانلری ، اگر این سفرنامه ها که بعضی از آنها چاپ نشده است جمع آوری گردد اطلاعات (۳۳)

بسیار مهمی در خصوص مصنع سیاسی و جغرافیای و در باره افکار و عقاید سیاستمداران بزرگ ایران در آواخر قرن نوزدهم عرضه می کنند . در زمینه اطلاعاتی راجح به وضع ایران در آستانه انقلاب مشروطیت سال ۱۹۰۶م ، سیاحتنامه ابراهم بیگ بسیار مفید است و نشانگر تحولی است در سفرنامه نگاری ، که برای کتابت آن از دربار دستور نگرفته است

(۳۴) ترجمه در نهضت ادبی نوین ایران نقش سازنده ای داشت و ترجمه های نخستین از نمایشنامه ها کمک کرد تا تعصبات علیه کاربرد واژه های محاوره ای در آثار مکتوب از میان بریزد ، برای مدت چندین قرن هیچ کس حتی در خواب هم نمی دید که با همان زبانی که صحبت می کند بنویسد . زبان محاوره را برای نوشتن استاد مکتوب بسیار عوامانه و پست می شمردند زمینه نثر نوین فارسی در سالهای نوزده تاسی قرن بیستم تحت سلطه قصه کوتاه و نوول در آمده بود ، نوزایی ادبی با احیای معارف قرین شد (۳۵) . تصویر گویا بی از اینکه زبان فارسی نوین چگونه به صورت وسیله راستینی برای تألیفات علمی قرن بیستم در آمد در مقالاتی دیده می شود که در مجلات ماهانه نظیر سخن و یغما چاپ می شد ؛ خصوصاً در مقالات مجتبی مینوی که در زبان فارسی او در عین حال که در سطح بالایی قرار گرفته ، آگاهانه در انتخاب بعضی از فرازها تحت تاثیر زبان انگلیسی بوده است .

در اینجا یایستی ذکر کرد که مجلاتی چون سخن و یغما نقش مهمی در زمینه تحقیقات و نقد ادبی ایفاء کردند (۳۶) . مقالات حجازی تحول کاملی را پیش کشید . حجازی در بعضی از محافل به عنوان استاد نثر فارسی و بویژه به عنوان تکمیل فارسی کوشید ندو راه را برای سخن گستران روزگار آزادی هموار ساختند و چندتنی آنها نیز

دلیرانه از آزادی سخن کننده قالب مقاله نویسی در ایران معروف بود ؛ در گفتارش از کسانی یاد شد که در ساده کردن نوشته های گفتند ، نثر فارسی با گامهای آن مردان به نقطه بی رسید که يك سبك شناس این صفات را در آن می یافت :

۱- در شماره واژه های عربی کاهشی آشکار دیده می شد . گویی دیگر کسی مانند نویسنده تاریخ و صاف و میرزا مهدی خان منشی نادر شاه ، آوردن واژه های دشوار و دور از ذهن را نشانه دانش و فضل نمی شمرد (۳۷) .

نویسندگان دوره ناصری و بهتر از آنان سخن آوران عصر مظفري اندك اندك رنگ الفاظ خشك و نا آشنا را از آيينه زبان فارسی زدودند .

۲- عبارتهای وصفی و آوران صفت مفعولی به جای فعل ساده ، ناهماهنگی میان فاعل و فعل یانام و ضمیر ، و دیگر خطاهای دستوری آشکار - که از بیما یگی منشیان و ناآشنایی آنها با ساختمان طبیعی زبان مایه می گرفت - در نثر ساده و آشنای تازه نیز درستی و روانی طبیعی جای گرفت با اینحال نثرهای ادیبان نیز از لغزشهای دستوری تهی نیست .

۳- بخوبی احساس می شد که نویسندگان خود را از مردم کوچه و بازار جدا نمی دانند و دیگر نمی کوشند که نوشته خود را موافق طبع فقیهان صدر نشین بپردازند ، همان دگر گونی که در آغاز پیدایی رمانتیسیم در فرانسه دیده شد و آرایشهای تعبیرات کلاسیک را بی اعتبار کرد ، در زبان فارسی نیز پدید آمد (۳۸) .

۴- واژه های زبان فارسی یاتازی تصرفی نارواو دور از نیاز میکردند . این شیوه در نثر نو فراموش شد و فراموشی آن سبب گردید که واژه ها پیش از پیش به معنی خود به کار روند (۳۹) .

۵- نثر در این دوره ، واقعیاتی از زندگی وسائل گونا گون آن باز گفته می شد و نویسندگان می کوشیدند که چشم و

گوش خواننده را بگشا یند تا خود در راه اندیشه نوتر وزندگی نیکوتر گام بردارد و دریابد که دولت و سازمان حکومت کشور در برابر او وظیفه یی برگردن دارند . اینگونه معانی در نوشته های قرنهای پیش اندک است و به کنایه و طنز بیان شده است (۴۰) .

۶- نکته تاز دیگری که در معنی نوشته ها می بینیم پیدایی یک رشته کار علمی وتحقیقی در زمینه ادبیات و علوم نظری است و در این کارکم وبیش خاورشناسان اروپایی پیشگام بوده اند .

۷- آثار طنز ولطیفه های انتقادی در ادبیات این دوره افزایش می یابد و برای پیدایی روزنامه ها ، مجله هاو داستانهای فکاهی و انتقادی می گشایند .

نثر طنز آمیز روزگار مشروطه در خدمت مبارزه سیاسی است و هدف آن سرگرمی و شوقی ساده نیست (۴۱) . یکی دیگر از ویژگیهای مهم ادبیات نوین روزنامه بود که وقتی که استعدادها نقادی دیگر انگیزه شدند و آگاهی سیاسی بالارفت ظهور این ویژگی ناگزیرانه بود ،

در این زمینه روزنامه های اروپایی ومطبوعات نوظهور اعراب بیشترین تاثیر را گذاشتند . اولین روزنامه کاغذ اخبار میرزا صالح شیرازی بود که یک روزنامه واژه به واژه ای بشمار می رفت . به دنبال انقلاب مشروطیت سال ۱۹۰۶م رواج روزنامه های تاثیر گذار در ایران نشانگر آگاهی ملت ایران بود . روزنامه صور اسرافیل وسیله ای برای نشریک سلسله از مقالات دهخدا بود که خود را دخومی نامید و بامقالاتی که به نام چرند و پرند معروف بود خدمات با ارزشی نسبت به ادبیان نوین ایران انجام داد (۴۲) . تحولی که قائممقام و پیروان

او در نثر فارسی پدید آوردند ، هرچند گرایشی به سادگی داشت ، باز بر همان پایه های سبک قدیم نهاده شده بود (۴۳) . برای نشان دادن شکل نثر این دوره چند مثال از چند نویسنده مختلف این دوره می دهیم .

طالبوف در کتاب احمد می گوید : ((مگر چنگیزخان که بیست کرور ایرانی را از تیغ گذرانید ، عالم بود ! یامحمود افغان که نصف اصفهان را مقتول نمود شیمی و فزیکا می دانست ؟ جنگ قادسیه ویا تویسرکان را پرافسورهای اعراب می کردند ؟ این همه قتال ونهت اموال واسیری نسوان واطفال تاریخی وطن مارا که از هیچ کدام تا شکست گنجه وتخلیه گرجستان وقفقاز ذره ای رشته غیرت نا متنبه نشد ، دیروز نبود ؟ وعهدنامه ترکمانچان حالا دستور العمل سیاسی دولت مانیست ؟ حاشا ثم حاشا ! ازین غفیده فاسد برگردید)) (۴۴) . ولی ((رؤیای کمبوجیه)) ((از کتاب)) ((مسالك المحسنين)) طالبوف کمی سنگین تراز کتاب احمد است ، بویژه موقعی که نثر می رسد به الواحی که کمییز ، قهرمان داستان رؤیای کمبوجیه پیدا کرده است (۴۵) . ((بعد از آنکه زمین مسکن توباسایر افلاک تکوین خود را نمود ، قوه اثبات بر او دادم ، هوای نسیمی بدور او پیچدم ، فصول در بسته اورا مقرر داشتم ، در هوای نسیم تشکیل برف و تگرگ وتموج خلف کردم . آن وقت کره زمین را مثل سایرین استقلال دادم که در مدار خودبگردد هرچه دارد بخود بدهد واز خود بگیرد ، ومستعد تعیش حیوان بشود . در این دوره آدم را از خاک خلق کردم)) . مثال از دهخدا ، قسمتی از ((مکتوب از سمنان)) ((اینجاها الحمدالله ارزانی وفروانی است ، اگرمرگ ومیر نباشد يك لقمه نان رعیتی داریم می خوریم می پلکیم ، مستبد میانمان کم است ، همه مان مشروطه ایم . راستی جناب دخو مشروطه گفتم یادم آمد ، الان درست يك سال آزرگار است که ماعمید الحکما را بوکالت تعیین کرده ایم . در این مدت هی روزنامه مجلس آمد هی ما باز کردیم ببینیم وکیل ما چه نطقی کرده ، دیدیم هیچی ، بازهم آمدبازهم تجسس کردیم دیدیم هیچی)) (۴۶) .

بخش سوم :

برخی از نویسندگان برجسته ایرانی در دوره مشروطیت :

بایدنام برخی از نویسندگان برجسته ایرانی ثبت بکنم که در این دوره آثارمهمی وتاثير بسیار دارند ویه سبب آن نثر پیشرفتی در ادبیات این دوره پدید آمد وآثارگوناگون نوشتند مثلاً :

آثار طنز و لطیفه های انتقادی در ادبیات این دوره افزایش می یابد و مردانی چون میرزا آقاخان کرمانی و دهخدا در این رشته کار می کنند و راه برای پیدایی روزنامه ها ، مجله ها و داستانهای فکاهی و انتقادی می گشایند (۴۷) ،

از کار های میرزا آقاخان در کتاب (رضوان) او از این گونه لطیفه ها بسیار است . این شیوه در ادب ایران بیسابقه نیست و نمونه های برجسته آن را در کارهای عبید زاکانی و داستانهایی که درباره دیوانه نمایانی چون بهلول و ملا نصرالدین و کریم شیره یی و دیگران نوشته و گفته اند می بینیم و می دانیم که این شیوه از نظر پرورش خواننده و برانگیختن او در برابر ستم و بیداد گری و نادرستی بسیار مؤثر است و به همین دلیل در ادبیات جهان نوشته های طنزی و هجایی ارزشی بسیار دارد (۴۸) .

زین العابدین مراغه ای باسیاحت نامه اش ، نخستین موتوگرافی ایران را نوشته که البته باید آن را ((موتوگرافی فساد)) نامید . و ((عزاداران بیل)) ساعدی خود موتوگرافی دیگری از شاد است ؛ البته در سطحی روستائی و روائی . گرچه ((ساعدی)) موتوگرافی های دیگری نوشته است که در حد خود از استاد بسیار با ارزش عصر حاضر هستند (۴۹) در دوران بلا فاصله قبل از مشروطیت تحرك در شکل نثر ، بعلت تحرك در اندیشه پیدا شده است و همانطور که ((نکرادمیت)) در کتاب با ارزش خود تحت عنوان ((اندیشه های میرزا آقاخان کرمانی)) نشان داده است این تحرك در اندیشه ، در نتیجه تماس شرق با غرب از نظر فرهنگی پدیدار است ، قائمقام ، زین العابدین مراغه ای ، میرزا ملکم ،

سید جمال ، طالبوف ، میرزا آقاخان و بالاخره دهخدا ، هر یک به مقتضای سلیقه و ذوق و تفکر خود از تماس فرهنگی شرق و غرب نوشته ها گرفته اند ؛ و شاید بطور ضمنی باین نکته توجه کرده اند که دیگر بازیان پرتکلف اسلاف بلا فصل خود نمی توانند از مسائل جدید سخن بگویند ؛ و بهمین دلیل محتوای تحرك فکری خود را در قالب نثر عصر خود ریخته اند (۵۰) ؛

نثری که خواه در سطح عامیانه ((دهخدا)) و خواه در سطح تعلیمی (طالبوف) ، و خواه در سطح مقاله ها و خطابه های پرهیجان (میرزا آقاخان) ، و خواه در گزارش های بسیار دقیق از زوال و پوسیدگی (مراغه ای) . نثر ((کتاب احمد)) سخت جنبه تعلیمی دارد ، و در عین حال بسیار دقیق و نوشته شده است ، گرچه کلمات عربی و گاهی آیه های قرآن

وجملات عربي در آن ميتوان يافت ، ولي كتاب هرگز روح تعليمي خودرا از دست نميد هد و طالبوف آنچه را که از فرنگ ياد گرفته .

ولي ((رؤياي کمبوجيه)) از کتاب (مالک المحسنين) طالبوف کمی سنگین تر از نثر کتاب احمد است ، بویژه موقعی که نثر می رسد به الواحی که کمیتر ، قهرمان داستان رؤیای کمبوجیه پیدا کرده است . گاهی سجعهای مستقل در نثر نسبتاً سنگین وتاحدی فلسفی طالبوف پیدامی شود ، ولي حتی نثر فلسفی او نیز ساده تر از نثر روائی نویسندگان سلف بلا فصل طالبوف است ؛ در عوض نثر میرزا آقاخان نثر تهییج وتحرک وتشجیع است ، نثر مقاله های تاحدی پولمیک)) و نثرگستافی است که با قلب خواننده سروکار دارد ونه چندان با مغزش نثر جنگ وجدل و دعوا وجمله است ؛ ونثري است که گاهی به نوعی شعر منثور می ماند تا نثر به معنای دقیق کلمه . نثري است که به دنبال تحرك وعمل و انقلاب وشور وهیجان می گردد . نثريک روح انقلابی است که بجای آنکه بابصيرت مغز خود ببند یشد ، نثري است که بی شباهت به تک گوئی های قهرمانهای شکسپیر نیست (۵۱)

طالبوف در راه ساختن و پروردن نسلهای آینده دارد می بینیم ، شیوة او این است که نو آموز مکتب خودرا بالطفیفة هاو قصه ها به آموختن وادارد و اگر بخوا هید این نکته را آشکار تر ببینید کتاب احمد و دیگر نوشته های او را باید بخوانید . کتاب احمد دوبار استانبول به سالهای ۱۳۱۱ و ۱۳۱۹ هـ . ق چاپ شده و در این سالها نیز در تهران جوانمردی همت به کاربسته و گردیده یی از همة آثار این نویسنده را باعنوان کتاب احمد چاپ کرده است (۵۲) دومین نوشته طالبوف مسائل الحیات است که خود او آن را جلد سوم کتاب احمد می داند و در آن گفتگوهای راپیش می کشد که باز گویی مسائل سیاسی واجتماعی و دینی در سطحی بالاترو مناسب با رشد قهرمان کتاب احمد است .

طالبوف آثار مهمی دیگر دارد هنگامی که مدرسة سیاسی در تهران برپاشد ، دهخدا شاگردی آن راپذیرفت و درآنجا به مکتب محمد حسین فرونی (ذكاء الملك بزرگ) راه یافت واز او بسیار بهره گرفت و چندان جلوه یی کرد که ذكاء الملك برای رعایت برتری او ، گاهگاه وظیفه تدریس رابه اومی سپرد (۵۳) . در زمان مظفرالدین شاه یکی از مردان سیاسی آن روز - معاون الدوله غفاری - سفیر دولت ایران در کشورهای شبه جزیره بالکان گردید و دهخدا را باخود به اروپا برد ، در این سفر دهخدا دو سال در اروپا وبیشتر در وین بود و در کنار کارهای اداری به آموختن دانشهای تازه ویادگیری زبان فرانسه نیز می پرداخت (۵۴) در سال

۱۳۲۵ هـ . ق . دهخدا به ایران بازگشت وباجهانگیرخان شیرازی و قاسم خان تبریزی - که گردانندگان نامه نامی صور اسرافیل بودند - آشنا شد و آن دو اورا به باری خواندند وسردبیر نامه خود کردند . نثر دهخدا دو گونه است . در نوشته های سیاسی واجتماعی بامردم به زبان خودشان گفتگو می کند ، اصطلاحات خود شان را می آورد ، به مثلهاي خودشان اشاره می کند وازکسانی حرف می زند که مردم آن روز ، آنها را خود می شناخته اندو در دهایی را می گوید که همه میخوانند بگویند (۵۵)

اما آنجاکه دهخدا لغتنامه می نویسد ومیوه تحقیقات خودرا به بازار می آورد ، زبانش زبان نویسندگان خراسان قدیم است و درکار او شیوه يك نویسنده روزگار سامانی باغزنوی را می بینیم که به همه سادگی برای خواننده چرند پرند نا آشناست . نوشته ها و کارهای علمی او گوناگون است : ترجمه ، تحقیق ، تصحیح آثار گذشتگان و نوشته های ابتکاری در میان آنها دیده می شود .

ولی دهخدا در آغاز به نویسندگی نامورساخت مقاله هاو نوشته های انتقادی کوتاهی بود که زیر عنوان چرند و پرند درنامه صور اسرافیل می نوشت (۵۶) میرزا آقاخان کرمانی روشنفکرو نویسنده دوره بیداری است ، دوتن از آزادیخواهان و روشنفکران ایران ، که چون تهمت بر آنان بسته بودند ، از ایران خارج شدند و تحت تاثیر تعلیمات سید جمال الدین افغانی قرار گرفتند ، شیخ احمد روحی و میرزا آقاخان کرمانی بودند که تلاشهای آنان و به خصوص نوشته های میرزا آقاخان دربیداری ایرانیان تاثیر بسزایی کرد (۵۷) .

میرزا آقاخان در استانبول با جریده اختر که مدیر آن آقا محمد طاهر تبریزی بود و در ایران وهندستان خواننده شد ، همکاری می کرد و مقالات بسیار در آن روزنامه نوشت .

میرزا آقاخان تألیفات گوناگون دار ، جنگ هفتادو : وملت ، ان شاء الله وماشاء الله و دو تاریخ نامه باستان و آئینه اسکندری است .

میرزا آقاخان تألیفات دیگری هم داشته که چاپ نشده ، از جمله رساله صد خطابه (۵۸) . شیخ احمد روحی ، از پیشوایان انقلاب فکری ایران پسردوم شیخ العلما ملا محمد جعفر پیشنماز کرمانی ، در سال ۱۲۷۲ هـ . ق . در کرمان متولد شد . عربی ومقداری از فقه واصول و حدیث را در کرمان نزد پدر آموخت و چندی در مسجد ((میدان قلعه)) ومسجد

میرزا جباره امام جماعت بود و برای مردم وعظ وخطابت می کرد . آثار او . شیخ احمد مردی فاضل ومطلع وهنر مندو باذوق بود وطبع شعری نیز داشت . تألیف مهم او هشت بهشت است ، کتاب هشت بهشت یکی از مآخذ عمده ادوارد براون ، خاورشناسی انگلیسی ، بوده است (۵۹) . میرزا حبیب اصفهانی یکی از ایرانیان روشنفکر باذوق و خوش قریحه و یکی از چندتن مردان قرن سیزدهم و اوایل قرن چهاردهم هم هجری است . که در تحقیق ادبی شیوة نسبتاً جدید و مثبتی پیش گرفتند . میرزا حبیب با شیخ احمد روحی و یاران او معاشرت داشت و در نهضت آزاد مردانی که برای بیداری ایرانیان در کوشش بودند ، همکاری می کرد . میرزا حبیب مردی ادیب بود . زبان عربی را نیک می دانست و زبان ترکی آشنایی داشت . زبان فرانسه رانیز در استانبول هنگام تدریس فارسی در مدارس آنجا آموخت واز این سه زبان در تدوین دستور زبان فارسی استفاده کرد و هم او بود که نخستین بارکلمة ((دستور)) را برای نام قواعد زبان باجای صرف و نحو اختیار کرد (۶۰) . در باب کتاب حاجی بابای میرزا حبیب ، تحقیقات جمالزاده اخیراً به این نتیجه رسیده که ترجمه این کتاب با آن عبارات شیرین و پخته و ممتاز و مشحون از لطایف ادبی جزیه قلم میرزا حبیب اصفهانی انجام نگرفته است . این کتاب که از زبان انگلیسی به فرانسوی و از زبان فرانسوی به فارسی ، با زبان عام فهم و خاص پسند و با اصطلاحاتی معروف و مشهور ترجمه شده است (۶۱) . در دوره فترت بین نهضت شرویطیت وظهور نثر جدید (یکی بود یکی نبود) جمالزاده در سال ۱۹۲۲ م . قابل ذکر است ؛ ونیز باید ذکرهم از نثر نوول - نویسان - نظیر مشفق کاظمی وعباس خلیلی که نوولهای اجتماعی وانتقادی می نوشند - بمیان آورد (۶۲) . نوشتن مقالات سیاسی ، اجتماعی وانتقادی در روزنامه های این عهد بشدت رواج دارد و دارای نوع ویژه ای از نثر است که باید آن را باعنوان ((نثر مقاله ای)) نامید ؛ احتمالاً مهمترین نمونه این نوع نثر ، نثر محمد علی فروغی (متوفی ۱۳۲۱ ه . ش .) است که دریک آن هم ساده وهم پیچیده است ،

در نثر او واژگان با وسواس عجیبی انتخاب شده است (۶۳) . باجمال زاده نثر مشرویطیت قدم در حریم قصه گذارد و حکایت های پیش از مشرویطیت بسوی ابعاد چهار گانه قصه یعنی زمان ، مکان ، زبان وعلیت روی می آورند ؛

آخوندزاده ، یکی از سیاستمداران و پیشروان بسیار فعال تفکر ایرانی در قرن نوزدهم بشمار می‌آید. آخوندزاده به تحصیلات خود ادامه داشت و پس از تحصیل زبان روسی به تفلیس بازگشت و آنجا به پیش آهنگ تفکر جدید غربی در قفقاز آشنا شد بازهم در تفلیس نامبرده آشنائی گسترده ای با ادبیات و فلسفه اروپائی پیدا کرد ، آخوندزاده نخست به عنوان نمایشنامه نویسی شهرت یافت ، شش قطعه تناتری که او از سال ۱۸۵۰م تا سال ۱۸۵۵م در تفلیس به سبک نمایشنامه های مولیر نیز در دارالفنون به اجرا در آمده بود (۶۴). آخوندزاده از واقعیت الهام را گرفت و در حقیقت با روشنفکران ایرانی مکاتبه ای مستمر داشت و از این راه افکار سیاسی واجتماعی او در نهضت مشروطه طلبی در ایران نشروسیعی یافت ، از موضوعات مهم که او مطرح نمود ، طنز است ، طنز آخوندزاده خیلی خشنی وتند و مؤثر بود و واقع اجتماعی از طریق آن منعکس ساخت (۶۵) بهر حال سهم افکار سیاسی آخوندزاده در تکوین افکار مشروطه خواهی در ایران چشمگیر است (۶۶).

درمیان روشنفکران سیاسی ایران میرزا ملکم خان بشمار میرفت شاید ذکر است که ملکم خان از وضع ناجور اجتماعی واز استبداد و رفتار شاهنشاهی خیلی نفرت و ناراحت شد . در اقامت خود در لندن روزنامه را به نام - القانون - دایر نمود و بوسیله این روزنامه توطئه و نیرنگهای استعمار و هواداران آن و مفساد و معایب اجتماع را در ایران و خارج فاش نمود وملت را علیه اغتشاش و مفساسه فراخواند ، وی همیشه قلم خود را برای خدمت ملت تسخیر کرده ، واین کار خیلی ثمر بخش بود .

نگفته نماند که روش نویسندگی ملکم خان خیلی ساده و خالی از تکلف اسناد در وسط اجتماعی و بیداری مردم خیلی تأثیر گذشت ، علاوه برآن درمیان ارباب مطبوعات صدر مشروطیت خیلی مقبولیت داشت (۶۷) . از شخصیت های ادبی و سیاسی دیگر میرزا علی خان امین الوله ، اعتماد السلطنه ومستشار الدوله بود ند ، این هر سه تاشخصیت کار مهم و خوبی به ادبیات انجام کردند و بویژه در زمینه روزنامه نویسی است (۶۸) .

یکی از نویسندگان برجسته ایرانی دیگر قائممقام فراهانی صدر اعظم محمد شاه و ولی نعمت تقی خان تکلفات مکاتبات رسمی را تغییر داد . جهان نوین هم چیز دیگری برای نویسندگی طلب می کرد : ناصرالدین شاه دو سفرنامه ها منتشر کرد ،

نویسنده ای که روزنامه سفر کریلا را برای چاپ آماده کرده بود مجبور شده بود از يك سبك ساده استفاده کند تا مبادا این تصور پیش بیاید که شاه ایراداتی از نظرتعلیم و تربیت دارد .

میرزا صالح شیرازی یکی از نویسندگان برجسته ایرانی بود و یکی از نخستین دانشجویانی بود که برای تحصیل معارف جدید به اروپا و هند فرستاده شد (۶۹) .

یکی دیگر از نویسندگان تأثیر گذار ، علی دشتی است که موقعیت مهمی همراه با تعدادی از تحسین کنندگان ، کسب کرده است ، او قریحه هنری قابل توجه خود را وفق مطالعه دنیای زنان ، خصوصاً زنان طبقات بالایی جامعه جدید تهران کرده است . کار دشتی در این طبقه متمرکز شده است . بنابراین او نیز يك نفر نویسنده اجتماعی است که مردم علاقه مند است وجوانب مختلف جامعه ای در حال انتقال را منعکس ساخته است (۷۰) .

مقالات حجازی تحول کاملی را پیش کشید ، حجازی در بعضی از محافل به عنوان استاد نثر فارسی و بویژه به عنوان تکمیل کننده قالب مقاله نویسی در ایران معروف بود ؛

فرهاد میرزا و اعتضاد السلطنه ، دو میرزاده از فرزندان نائب السلطنه ، مردان باسواد و فاضلی بودند و خوب می نوشتند و مخصوصاً اعتضاد السلطنه که مدتها وزیر انطباعات بود ، در روشن کردن افکار و پیشرفت دانش و فرهنگ جدید سهم کافی داشت (۷۱) .

دریارة دهخدا طالبوف و دیگر نویسندگان روزهای انقلاب سخن بسیار داریم و خوب می دانیم که نثر بیدار کننده دوره انقلاب تنها در آثار این چندتن نیست . دیگران هم کارهای ارزنده یی در این را کرده اند اما هیچ يك دامنه کارشان بدین گستر دکی و سخنشان بدین گیرایی نبوده است .

این حال جادارد که دریارة همه اینان کتابی بزرگ پدید آید و در آن هرچه گفتنی است گفته شود ، بدین امید این گفتار را پایان می دهم (۷۲) .

پاورقی

- ۱- استعلامی ، د.محمد ، بررسی ادبیات امروز ایران ، ص ۳۰ .
- ۲- همان مأخذ ص ۳۲ .
- ۳- استعلامی ، د.محمد ، بررسی ادبیات امروز ایران ، ص ۳۳ .
- ۴- آرین پور ، یحیی ، از صباتانیمما ، ج ۲ - ص ۳۱۴ .
- ۵- آرین پور ، یحیی ، از صباتانیمما ، ج ۲ - ص ۲۲۵ .
- ۶- همان مأخذ ص ۲۲۶ .
- ۷- آرین پور ، یحیی ، از صباتانیمما ، ج ۱ - ص ۲۲۸ .

- ٨- مليكف ، س ؛ استقرار ديكتاتوري رضا خان در ايران ، ص٢٠ .
- ٩- بهار ، سبك شناسي باتاريخ تطور نثر پارس ، ج٢ ، ص٢٧٨ .
- ١٠- آرين پور ، يحيي ، از صباتانيمما ، ج٢ - ص٢٢٧ .
- ١١- مدني ، تاريخ معاصر ايران ، ج١ ، ص٣٠ .
- ١٢- آرين پور ، يحيي ، از صباتانيمما ، ج١ - ص٥ .
- ١٣- همان مأخذ ، ص٧ .
- ١٤- آرين پور ، يحيي ، از صباتانيمما ، ج١- ص٦ .
- ١٥- استعلامي ، د.محمد ، بررسي ادبيات امروز ايران ، ص٣١ .
- ١٦- استعلامي ، د.محمد ، بررسي ادبيات دوره بيداري ، ص٧٣ .
- ١٧- كرمانلي ، تاريخ بيداري ، بخش اول ، ص١٤٧ .
- ١٨- همائي ، تاريخ ادبيات ايران ، ج٢ ، ص٧ .
- ١٩- كريستف ، سرچمه هاي داستان کوتاه فارسي ، ص١٤ .
- ٢٠- استعلامي ، د.محمد ، بررسي ادبيات امروز ايران ، ص٧٣ .
- ٢١- كريستف ، سرچمه هاي داستان کوتاه فارسي ، ص١٥ .
- ٢٢- اي،زند ، ميخائيل، نوروظلمت در تاريخ ادبيات ايران ، ص٥٣ .
- ٢٣- كريستف ، سرچمه هاي داستان کوتاه فارسي ، ص١٥ .
- ٢٤- استعلامي ، د.محمد ، بررسي ادبيات امروز ايران ، ص١٨ .
- ٢٥- كريستف ، سرچمه هاي داستان کوتاه فارسي ، ص١٩ .
- ٢٦- مير صادقي ، قصه - داستان ، رمان ، ج٢ ، ص١٧٨ .
- ٢٧- آرين پور ، يحيي ، از صباتانيمما ، ج١ ، ص٢٣٣ .
- ٢٨- همان مأخذ ، ص٢٣٥ .
- ٢٩- استعلامي ، د.محمد، بررسي ادبيات امروز ايران ، ص٤٢ .
- ٣٠- آزند ، يعقوب ، ادبيات نوين ايران ، ص٣٤٣ .
- ٣١- آل احمد، جلال، در خدمت و خيانت روشنفكران، ص١٣٤ .
- ٣٢- آزند ، يعقوب ، ادبيات نوين ايران ، ص٤٣٤ .
- ٣٣- همان مأخذ ، ص١٢٥ .
- ٣٤- آزند ، يعقوب ، ادبيات نوين ايران ، ص١٣١ .
- ٣٥- سپانلو ، نويسندگان پيشرو ايران ، ص١-١٢٠ .
- ٣٦- آزند ، يعقوب ، ادبيات نوين ايران ، ص١٣٣ .
- ٣٧- استعلامي ، د.محمد ، بررسي ادبيات امروز ايران ، ص٧٢ .
- ٣٨- احمدي ، احمد ، سيرسخن ، ص٤٥ .
- ٣٩- آرين پور ، يحيي ، از صباتانيمما ، ج١ ، ص٥٠ .
- ٤٠- مير صادقي ، قصه ، داستان ، رمان ، ص٧٤ .
- ٤١- براهني ، رضا ، قصه نويسي ، ص٣٢٣ .
- ٤٢- آزند ، يعقوب ، ادبيات نوين ايران ، ص١٣٢ .
- ٤٣- آرين ، پور يحيي ، از صباتانيمما ، ج١ ، ص٢٢٧ .
- ٤٤- براهني ، رضا ، قصه نويسي ، ص٥٢٠ .
- ٤٥- جمالزاده ، محمد علي ، تصوير فرهنگ ايراني ، ص١٧١ .
- ٤٦- همان مأخذ ، ص٥٤٣ .
- ٤٧- استعلامي ، د.محمد ، بررسي ادبيات امروز ايران ، ص٧٥ .
- ٤٨- آزند ، يعقوب ، ادبيات نوين ايران ، ص٧٥ .

- ۴۹- براهني ، رضا ، قصه نويسي ، ص ۵۳۴ .
 ۵۰- کرمانی ، تاريخ بيداري ايران ، ص ۲۹۰ .
 ۵۱- مدني ، تاريخ معاصر ايران ، ص ۸ .
 ۵۲- براهني ، رضا ، قصه نويسي ، ص ۵۲۷ .
 ۵۳- استعلامي ، د.محمد ، بررسي ادبيات امروز ايران ، ص ۸۴ .
 ۵۴- براون ، ادوارد ، تاريخ ادبيات ايران ، ص ۴۸ .
 ۵۵- براهني ، رضا ، قصه نويسي ، ص ۵۱۷ .
 ۵۶- استعلامي ، د.محمد ، بررسي ادبيات امروز ايران ، ص ۵۸ .
 ۵۷- آرين ، پور يحيي ، از صباتانيمما ، ج ۱ ، ص ۳۹۰ .
 ۵۸- ملكيف،س، استقرار دكتاتورى رضا خان در ايران ، ص ۲۱۳ .
 ۵۹- همان مأخذ ، ص ۲۹۶ .
 ۶۰- آرين ، پور يحيي ، از صباتانيمما ، ج ۲ ، ص ۲۹۵ .
 ۶۱- همان مأخذ ، ص ۲۹۶ .
 ۶۲- آژند ، يعقوب ، ادبيات نوين ايران ، ص ۳۴۳ .
 ۶۳- بهار ، مهدي ، ميراث خوار استعمار ، ص ۴۱ .
 ۶۴- بهار،سبك شناس با تاريخ تطور نثر پارسي، ج ۳، ص ۳۲۸ .
 ۶۵- كريستف ، سرچشمه هاي داستان کوتاه فارسي، ص ۱۸ .
 ۶۶- آرين ، پور يحيي ، از صباتانيمما ، ج ۱ ، ص ۳۴۲ .
 ۶۷- همان مأخذ ، ص ۲۲-۳ .
 ۶۸- استعلامي ، بررسي ادبيات امروز ايران ، ص ۵۵-۲ .
 ۶۹- آرين ، پور يحيي ، از صباتانيمما ، ج ۱ ، ص ۱۲۸ .
 ۷۰- آژند ، يعقوب ، ادبيات نوين ايران ، ص ۱۳۴ .
 ۷۱- بهار،محمد تقى،تاريخ مختصر احزاب سياسي ايران،ص۱۴۱ .
 ۷۲- استعلامي،د.محمد ، بررس ادبيات امروز ايران ، ص ۶۹

منابع و مأخذ

- ۱- آرين پور ، يحيي ، از صباتانيمما ، جلد اول چاپ هشتم ، انتشارات زدار ، تهران ، ۱۳۸۲ هـ . ش .
 ۲- آرين پور ، يحيي ، از صباتانيمما ، جلد دوم چاپ هشتم ، انتشارات زدار ، تهران ، ۱۳۸۲ هـ . ش .
 ۳- آژند ، يعقوب ، ادبيات نوين ايران ، انتشاران امير كبير ، چاپخانه سپهر ، تهران ، ۱۳۳۲ هـ . ش .
 ۴- آل احمد ، جلال ، در خدمت و خيانت روشنفكران ، دو جلد ، انتشارات خوارزمي ، ۱۳۰۷ هـ . ش .
 ۵- احدي ، احمد ، سير سخن ، جلد اول ، چاپ طوسي ، مشهد ۱۳۴۵ هـ . ش .
 ۶- استعلامي ، د . محمد : بررسي ادبيات امروز ايران ، چاپ پنجم ، انتشارات امير كبير ، ۲۵۳۶ .
 ۷- استعلامي ، در محمد : بررسي ادبيات دوره بيداري ومعاصر ، چاپخانه زر ، تهران ، ۳۶۳ . ۱۳۶۳ .
 ۸- اي،زند،ميخائيل، نورد طلعت در تاريخ ادبيات ايران ، ترجمه ج،اسد پور پيرانفر ، چاپخانه كاوبان ، تابستان ۱۳۵۱ ش
 ۹- بالائي ، كريستف ، سرچشمه هاي داستاني کوتاه فارسي ، ترجمه احمد كريمي ، چاپ اول ، انجمن ايرانشناس فرانسوا در تهران ۱۳۶۶ ش .

- ۱۰- براون ، ادوارد ، تاريخ ادبيات ايران ، جلد چهارم ، ترجمه رشيد ياس ، تهران ، ۱۳۳۶ ش .
- ۱۱- براهني ، رضا ، قصه نويسي ، چاپ سوم ، نشرنو ، تهران ، ۱۳۶۲ ش .
- ۱۲- بهار ، محمد تقی ، سبك شناسي با تاريخ تطور نثر پارسي ، جلد سوم ، تهران ديماه ۱۳۶۲ ش .
- ۱۳- بهار ، محمد تقی ، تاريخ مختصر احزاب سياسي ايران ، جلد اول ، چاپ سوم ، انتشارات امير كبير ، تهران ۱۳۵۷ ش
- ۱۴- بهار ، مهدي ، ميراث خوار استعمار ، امير كبير ، تهران ، ۱۳۵۷ ش .
- ۱۵- جمال زاده ، محمد علي ، تصوير زن در فرهنگ ايراني ، انتشارات اميركبير ، تهران ، ۱۳۰۷ هـ . ش .
- ۱۶- سپانلو، نويسندگان پيشرو ايران، چاپ سوم، تهران ۱۳۷۳ هـ ، ش
- ۱۷- کرمانی ، تاريخ بيداري ، بخش اول ، ج ۱ ، انتشارات زوار ، تهران ، ۱۳۶۳ ش .
- ۱۸- مدني ، تاريخ معاصر ايراني ، ج ۱ ، انتشارات زره ، تهران ۱۳۶۴ ش .
- ۱۹- ملكيف ، س ، استقرار ديكتاتوري رضاخان در ايران ، انتشارات اميركبير ، تهران ، ۱۳۶۸ .
- ۲۰- مير صادقي ، قصه ، داستان ، رمان ، انتشارات زوار ، چاپ دوم ، تهران ۱۳۶۶ ش .
- ۲۱- همائي ، تاريخ ادبيات ايران ، ج ۱ ، انتشارات خوارزمي ، تهران ، ۱۳۷۱ ش .

نتيجه گيري

- ۱) ناصر الدين شاه چهارمين پادشاه سلسله قاجار در سال ۱۲۶۴ هـ . ق به سلطنت رسيد و تا سال ۱۳۱۳ هـ . ق ، چند ماه کمتر از پنجاه سال ، بانهايت قدرت برکشور ايران فرمانروايي کرد .
- ۲) اندكي پس از جلوس او ، به سال تاريخي ۱۲۶۵ هـ . ق (۱۸۴۸ م) تحول عظيمي در تاريخ جهان به وقوع پيوست و تقريباً در سرتاسر كشورهاي ارو پايي انقلابات بزرگي رخ داد وهم در آن سال كارل ماركس مانيفست حزب كمونيست را انتشار داد . اما كشور ايران از اين انقلابات و دگرگونيهاي جهان به كلي بر كنار ماند .
- ۳) اگرچه در چهار سال اول سلطنت ناصر الدين شاه براي كشور ايجاد گرفتاري كرد ، اما سرانجام بدست ميرزا تقی خان امير كبير ، لايقترين مرد عهد جديد ايران ، پيشرفتي پديد آمد .
- ۴) در دوره سلطنت پنجاه ساله ناصر الدين شاه واز همان ابتداي كار او عوامل و موجباتي پديد آمد كه مجموعاً و هريك به تنهائي در پيدايش اندیشه هاي آزاديخواهي مؤثر بودند .

۵) میرزا تقی خان امیر کبیر اصلاحات کرد مخصوصاً تأسیس دار الفنون در سال ۱۲۶۸ هـ . ق به ابتکار واهتمام او ودعوت آموز گاران خارجی جهت تقیم علوم جدید اروپایی به فرزندان ایران را نخستین قدم در این راه بشمارم .

۶) دوسفر سید جمال الدین افغانی به ایران در سالهای ۱۳۰۴ ، ۱۳۰۷ هـ . ق وتبلیغان دامنه دار او برضد استبداد و لزوم اصلاحات و کوشش پیروان ویاران پرشور وی ، هرکدام در بیداری افکار ایرانیان اثرات قطعی داشتند .

۷) روشنفکران و آزادیخواهان ایران ، در خارج از کشور دست به قلم بردند و به وسیله روزنامه و کتاب به روشن کردن ذهن مردم وتربیت فکر آنان پرداختند. (۸) تحولی که قائممقام و پیروان او در نثر فارسی پدید آوردند هرچند گرایشیه سادگی داشت، باز برهمان پایه های سبک قدیم نهاده شده بود

۹) ناصر الدین شاه خود اندکی به زبان فرانسه آشنا بود . ودر نتیجه مسافرتها ، از اوضاع وتمدن دنیای غرب تاحدی آگاهی یافته بود . نثر را خوب وساده می نوشت و نوشته هایش کمتر غلط داشت . سفرنامه های او به عتبات و خراسان و مازندران و اروپای غربی - خواه به قلم خود شاه نوشته شده باشد ، یابه فرمان او به قلم دیگران - از نثر ساده و طبیعی و بیتکلف بر خوردار است و ذوق و سلیقه ی نویسنده را در انشاء وپروراندن مطلب می رساند .

۱۰) کسانی که به فرنگ رفته بودند با ارمغانهایی از اندیشه های جدید غربی به کشور باز گشتند و با پیشرفت فن چاپ ، کتب تاریخی و علمی و ادبی به فارسی و عربی منتشرشد .

۱۱) مدرسه دار الفنون بامساعی امیر کبیر ایجاد شد و معلمین اروپایی به کمک شاگردان ایرانی خود برای رفع احتیاج دانش آموزان ، کتب علمی و فنی ونظامی را به فارسی ترجمه کردند .

۱۲) این ترجمه ها وانتشارات مقالات در جراید چاپ ایران و خارجه و ورود کتب و رسالات نویسندگان ایرانی مقیم خارجه ، کوششهایی که پیراستن زبان از الفاظ غلیظ و ترکیبات ناهموار ، از مدتها پیش آغاز شده بود ، به ثمر رسید و نویسندگی منشیانه و پرقید وتکلف قدیم ، با آن سجعها و مراعات النظیرها واستشهاد به احادیث و اقوال بزرگان عرب و عجم ، در

دوربكتونوة لة دستةواذدي ناريك و نتم نووسينانة بوونةهوي لة داك بووني نووسين
بهشيوازيكي سادة و ثوخت و لة شيوازي نووسيني كؤن رزطاريان بيت و بتم جورة ثةخشان
ثيشكتوت و ناسان بوو لةلاي خوينةرة نيرانيةكانتوة .

ملخص

مرت كتابة الرواية في ايران بفترة السبات ، لأنها لم تلق عناية الدارسين والمؤلفين هناك ،
وماجاءت من تلك المؤلفات ماهي لإمحاولات يتيمة ذهبت طي النسيان ، لأن الكتاب رغبوا عن
كتابة الروايات الكبيرة ، لحل السبب يعود الى الى أن القراء لم يجدوا الفرصة الكافية لقراءتها
ولم يعد يرحبو بهذا اللون من الروايات ، والأمر ينطبق على الرواية الأجنبية المترجمة أيضاً .
وفي المقابل نالت كتابة القصة القصيرة عناية المؤلفين والكتاب ، فايدعوا في هذا المجال ،
وألفوا نتاجات كثيرة التي كانت انعكاساً للقصة القصيرة المترجمة بصيغتها المعاصرة في القرن
التاسع عشر في أوروبا .

وقد ازدهرت كتابة القصة القصيرة في إيران بأسلوبها الغربي وتحت تأثير القصة المترجمة
ازدهاراً كبيراً ، منها رونقاً جديداً ، والفضل في ذلك يعود الى تأثير الثقافة الغربية على أدبيات
الكتاب والمثقفين الإيرانيين .

والازدهار الذي أصاب القصة القصيرة ، جعل منها تنضح بسرعة وتستجيب للتجديد ، وهذا أدى
إلى إهمال القديم ، وعرض نماذج جديدة من القصة القصيرة ، أثارت اهتمام المثقفين والكتاب
الإيرانيين الذي كانوا يرغبون عنها ، وبالتالي صرفت اهتمام الطبقة المثقفة عن الرواية ،
خصوصاً وأن طباعة القصة القصيرة أسهل من الرواية التي كانت ذات حجم كبير .

ومن الذي ايدعوا في كتابة القصة القصيرة في اطارها الجديد الكاتب والقاص (ميرزا حبيب
الاصفهاني) الذي كان سباقا في إخراج القصة القصيرة بحلتها الجديدة على نحو مصطلحات
وأداب و رسوم بشرية بديعة ، نذكر منها قصة (باباي اصفهاني) أما (محمد جمال زاده)
الذي يعد في طليعة الكتاب الإيرانيين الذين كتبوا بجدية و رغبة ، وعملوا على صناعة القصة
الأوربية ، وكتب أول قصة قصيرة فارسية بعنوان (يكي بود يكي نبود) .

Abstract

With the beginning of the 19th century, and the aftermath of losing the war against Czarist Russia, the Iranians found themselves tending towards Europe especially in literature. One of the prominent literary figures of this tendency was Mirza Taqi Khan, who became the prime minister when Nasiriddin Shah came to power in 1848.

Taqi Khan was liberal and interested in making reforms in the education and traditions of the Iranians. He focused on modern prose specifically.

The institutional revolution has had a great effect on Iranian literature as a number of liberal writers and poets joined the revolution. Later, these liberal have been given the chance to organize their efforts and work in harmony. Thanks to modern printing machines, they found vast spaces in newspapers and magazines for their literary products in big cities like Tehran, Rasht, Tabriz, and others.

Taqi Khan's creativity in Persian prose writing was continued by Qaemqam and other followers, who, despite the simplicity of their styles, were able to expand the horizons of the society's thoughts and make the wheels of science and education go forth. Besides, many intellectuals and writers went to France to be acquainted with the update thoughts and currents there. They published a great number of books in history, literature, and sciences in both Persian and Arabic languages.

Dar al-Funoon school, which was established by Ameer Kabeer, was an educational institution that could meet, with the help of European teachers, the needs of the readers and students as well as translate many scientific, technical, military and literary works. Apart from this school, in the era of Nasiriddin Shah, a number of historical fictions were translated in such an attractive and simple style that spread well all over the country. Actually, this sort of simple style elicited simplicity in writing and getting rid of traditional complicated ones. In this way, the prose products developed and became within the reach of Iranian readers in terms of imagination and comprehension.